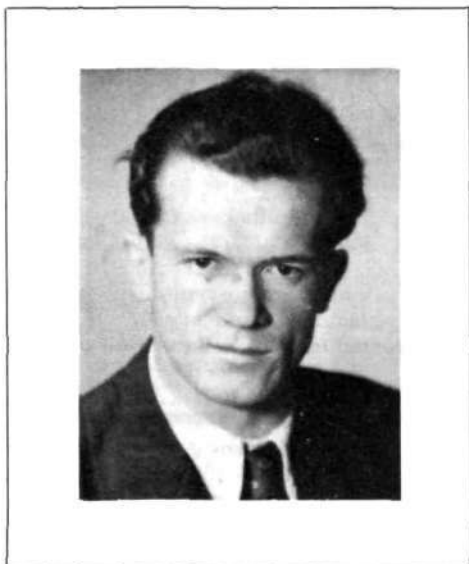

ŽIVLJENJE IN DELO MUZEALCA IN SLIKARJA KARLA PLESTENJAKA

(1914–1963)

Prispevek k petdesetletnici Loškega muzeja

Vselej sem menila, da morajo preverjati, potrjevati uspešnost ali neuspešnost določene osebe tisti, ki so za to poklicani in v resnici zmorejo pošteno in objektivno presojati in ocenjevati. Ker ob 50-letnici Loškega muzeja ni bilo v Loških razgledih razen kritične opombe prof. Franceta Planine nikakršnega zapisa o prvem ravnatelju tega muzeja Karlu Plestenjaku, me je prav to spodbudilo, da sem se lotila tega pisanja. Sprašujem se, ali bi se Karel Plestenjak zmozel in znal boriti na pravi način, ker je bil neprenehoma oviran pri svojem delu, in ali bi mu bil sedanji čas bolj naklonjen.

Rojen je bil 27. januarja 1914 v Ljubljani kot zadnji od osmih otrok očetu Antonu in materi Antoniji Rozman, delavcema v ljubljanski Tobačni tovarni. V Ljubljani je obiskoval državno dvorazredno trgovsko šolo in

jo leta 1932 končal. Po dveh letih brezposelnosti, ki ju je izrabil za učenje slikanja, se je aprila 1934 zaposlil kot uradnik pri zavarovalnici Feniks. Po odsluženju vojaščine leta 1935 je bil februarja 1937 nameščen kot knjigovodja pri Gasilski zajednici Dravske banovine, od avgusta 1940 pa do julija 1948 je bil knjigovodja na različnih delovnih mestih pri mestnem glavarstvu oziroma povojnem MLO v Ljubljani. Med vojno (1942) je bil zaradi simpatizerstva in podpiranja NOB nekaj časa zaprt. Julija 1948 je bil imenovan za prvega ravnatelja muzeja v Škofji Loki in ostal tam do konca aprila 1955. Leta 1951 je opravil zvezni tečaj za muzejskega restavratorja in dobil naziv restavrator. V škofjeloškem muzeju (Loškem muzeju) je predvsem pomnožil etnološki razstavni inventar, največ s predmeti domače obrti (platnarstvo, barvanje tekstilij, sitarstvo, slamnikarstvo) in zbiral podatke o materialni in duhovni kulturi. Poleti 1954 je zbiral podatke o spomenikih NOB na Gorenjskem in o tem pisal v reportažnih zapisih v Glasu Gorenjske ter junija začel tudi z arheološkim izkopavanjem na Kranclju. Decembra 1954 je bil za občinski praznik (18. 12.) v Domu zveze borcev v Škofji Loki, tudi po njegovi zaslugi, odprt oddelek NOB na Loškem.

Prezentacija muzejskih predmetov in temeljna razvrstitev zbirke je nastala po njegovi zamisli. Osnova te zamisli je še danes prisotna v zbirkah Loškega muzeja, čeprav so zaradi večjega razstavnega prostora sedaj na loškem gradu dopolnjene in pomnožene.

Med ravnateljstvom v Škofji Loki je Plestenjak vodil likovni odsek ljudsko prosvetnega društva, z zapisi, predvsem muzejskimi, pa se je oglašal v Glasu Gorenjske, Tovarišu in Varstvu spomenikov.

Aprila 1955 se je preselil v Novo Gorico in postal ravnatelj Goriškega muzeja. Dne 8.

Julija 1960 je vložil zavoljo zamotanih razmer v muzeju pismo ostavko na mesto ravnatelja in bil razrešen 16. julija istega leta. Do 8. decembra 1961 je ostal v.d. ravnatelja muzeja, nato pa do smrti (zaradi prometne nesreče 12. aprila 1963 v Novi Gorici) kustos za etnologijo.

Leta 1959 se je vpisal na Filozofsko fakulteto ljubljanske univerze kot izreden študent etnologije (A) in umetnostne zgodovine (B).

V Goriškem muzeju je Karel Plestenjak zbiral etnološko, kulturnozgodovinsko in umetnostno gradivo ter gradivo iz NOB. Leta 1958 je izvedel uspelo etnološko topografijo Goriških Brd, na Vitovljah (Sv. Petru) je organiziral prva arheološka izkopavanja Goriškega muzeja (1955), zbral pa je tudi dokaj zapuščine Simona Gregorčiča in na gradu Kromberk uredil pesnikovo spominsko sobo. Prizadevno je skrbel za urejanje in popravila kromberškega gradu (vodovod) in 1957 uspel odpreti muzejsko zbirko na gradu za javnost.

Od 1958–1959 je bil Plestenjak predsednik okrajne spomeniškovarstvene komisije, bil je član okrajnega sveta za prosveto in kulturo. V Goriškem muzeju je prirejal občasne likovne in muzejske razstave (Godec-Plestenjak, Josip Ressel, Goriška fevdalna arhitektura, Jugoslovanska sodobna grafika).

Bil je pevec (sindikalni zbor v Ljubljani, cerkveno petje, Slovenski oktet) in čebelar ter ustvarjaljen slikar amater. Najraje je povsem realistično, z izrazito lirično potezo v olju in pastelu upodabljal krajino (škofjeloški, notranjski, primorski motivi) in tihožitja. Razstavljal je v Škofji Loki, Kranju, Beogradu in Novi Gorici. V Novi Gorici je bil član kluba slikarjev amaterjev »Nikolaj Pirnat«. Razstavljal je na klubski razstavi (1957) ter skupaj z akad. slikarjem Francetom Godcem (1958). Z muzejsko tematiko se je oglašal v Primorskih novicah.

Moj namen ni povečevati človeka, ki je posvetil veliko dela, zamisli, naporov in energije ter del svoje duše petdesetletni zgodovini Loškega muzeja, to je le pripoved o mojem očetu, ki me je v mojih najlepših mladostnih letih učil spoštovanja do Loke, do njene okolice, do njenega kulturnega bogastva. Puštalski grad mi je bil sedem let kot pravljiča, skrivnosten in bogat. Tam je ostalo tudi nekaj moje duše in morda se prav zaradi teh spominov v Loko znova in znova vračam.

Puštal in za njim loški grad, različne obletnice Loškega muzeja ter ob tem slavnostni govori, praznovanja, priznanja, vse to mi roji po glavi in me sili, da spregovorim o pokrovi-teljskem in še huje, posestniškem odnosu nekaterih vedno istih članov odbora škofjeloškega Muzejskega društva do Loškega muzeja, kar se zelo očitno vleče skozi vso zgodovino te institucije. V prvih letih ustanavljanja muzeja povsem razumljivo in z vso pravico, a vse od nastavitve prve osebe, ki naj bi za ustanovo skrbel in jo razvijala naprej, nasilno in škodljivo. Ne dvomim, da je morala biti ločitev od nastalih zbirk izjemno boleča, a morali bi se že zdavnaj sprizajzniti z njo z zavestjo, da njihov delež vendarle ostaja. Tega jim nihče ne oporeka, a skrajno krivično in žaljivo je za vse tiste, ki so v resnici storili dobra dejanja, pa so se podnja podpisali in potrkali drugi. Skratka, nad strokami vodij muzeja in muzejskih kolegov je vedno bedelo takratno »neumorno in nepogrešljivo Muzejsko društvo«. Naposled smo tam, brez česar tega sestavka po vsej verjetnosti tudi nikoli ne bi bilo.

Ob 50-letnici muzeja je France Planina, eden izmed ustanovnih odbornikov za Loški muzej, ki zaradi bolezni ni mogel prisostovati proslavljanju in tako kot pred leti ponovno ošvrkniti nekega neposlušnega ravnatelja tega muzeja, ob poudarjanju velikih zaslug Muzejskega društva za sam muzej, poskrbel za njegovo diskvalifikacijo z naslednjo opombo v prispevku »Spomini na odprtja Loškega muzeja«: ... »To je uvidel tudi občinski odbor in je namestil za upravnika oziroma direktorja Karla Plestenjaka. Med njim in med odborom Muzejskega društva je kmalu prišlo do nesoglasij, ker si je prizadeval, da se popolnoma otrese vpliva društvenega odbora, kar je bilo v tistih časih nesmiselno. Zato je prišlo do zamenjave upravnika, vodstvo je prevzel umetnostni zgodovinar Andrej Pavlovec« ... (Loški razgledi 36, 1989, str. 13). Razmišljam, zakaj pisec tega citata tako dosledno vseskozi poudarja ta spor, kot da nič drugega, prav nič drugega, v razdobju tistih sedmih let ob prvem ravnatelju ni bilo, in s tem odstranjuje nekaj let vztrajnega in plodnega dela in neke resnične zgodovine. Jasno, da v tistem času samo delo ni bilo dovolj, a tu sta bila prisotna še druga dva momenta, ki sta preglašila vse skupaj; izjemen lokalni patriotizem in z njim že prej omenjeni posestniški odnos

do Loškega muzeja. Ker Planinov citat namerno zavaja, želim pojasniti, kako so se zadeve v resnici odvijale.

Prvega ravnatelja Karla Plestenjaka je postavilo takratno Ministrstvo za prosveto v Ljubljani in ga s tem zavezalo, da vodi in upravlja Loški muzej. Do nesoglasij ni prihajalo zaradi Plestenjakove samovoljnosti, pač pa zaradi vmešavanja in poskušanja nekaterih članov Muzejskega društva, da si še naprej pridržujejo oblast nad ravnateljem in s tem nad celotnim muzejem. Ko je postalo strokovno delo v muzeju zaradi takšne politike nevzdržno do skrajnosti, se je Plestenjak odločil, da zapusti Loški muzej. Maja 1955 je začel ponovno s pionirskim delom in upravljanjem novoustanovljenega Goriškega muzeja v Novi Gorici. Loški muzej je moral

čakati na novega ravnatelja kar leto dni, ko je bil po Plestenjakovi sugestiji nastavljen umetnostni zgodovinar Andrej Pavlovec (15. 3. 1956). To so zgolj na kratko nanizana dejstva, ki jih želim posredovati z željo, da ne bi nekateri še naprej manipulirali z napačnimi argumenti. Samo to, nič drugega.

Viri:

Osebni arhiv Karla Plestenjaka. – Drago Svobljak: Plestenjak Karel, Primorski slovenski biografski leksikon, 12. snopič, Gorica 1986, str. 24. – Arhiv Muzejskega društva, Škofja Loka.

Barbara Plestenjak